

IMKONIYATI CHEKLANGAN O‘QUVCHILARNI TA’LIM JARAYONIGA JALB ETISH VA ULARNI IJTIMOIYLASHTIRISH

**Uzoqjonova Mohinur Diyorbek qizi
Abdumalikova Farangiz Abdumutal qizi
Andijon davlat pedagogika instituti talabalari**

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabda tashkil etilgan inklyuziv ta’lim ya’ni imkoniyati cheklangan o‘quvchilarni maktab binosida erkin harakat qila olish, sinf jamoasida o‘quvchilar bilan erkin muloqotga kirisha olish uchun qanday chora tadbirlar qilinishi to‘g‘risidagi ma’lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: Inklyuziv ta’lim, o‘quv jarayonlari, ehtiyojmant bolalar, integratsion ta’lim, umum ta’lim muassasalari.

Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan o‘zgarishlar, shu jumladan inklyuziv ta’limni rivojlantirish, ta’lim olishda teng huquqlilik imkoniyati cheklangan o‘quvchilar uchun maxsus maktab internatlarida ta’lim olish imkoniyatini kafolatlaydi. Bu bugungi kunda bolaga imkon qadar ko‘proq bilim berish emas, balki uning umumiy madaniy, shaxsiy va kognitiv rivojlanishini ta’minlash, uni bunday muhim ko‘nikma bilan qurollantirish muhimligi sababli dolzarbdir. Hozirgi vaqtda, zamonaviy amaliyotda maxsus maktab internatlarida texnologiya fanini o‘qitish jarayoniga inklyuzivlikni joriy etish bo‘yicha ma’lum ijobiy tajriba mavjud. Imkoniyati cheklangan bolalar Texnologiya fanini bilish orqali, biror bir hunarni o‘rganishga, mustaqil bo‘lishiga va tengdoshlari bilan muloqot qilishda qiyinchiliklarga duch kelmasligiga yordam beradi. Buning yordamida inklyuziv ta’limning asosiy vazifasi – imkoniyati cheklangan bolalarni ijtimoiylashtirish amalga oshirilmoqda. Bu shuni anglatadiki, ular hayotda o‘z o‘rnini topish imkoniyatiga ega bo‘ladilar, lekin faqat o‘zlarining rivojlanish darajasida. Shunday qilib, imkoniyati cheklangan bolalar uchun texnologiya fanini o‘rgatishning maqsadi rivojlantirishdir.

Texnologiya darslarida o‘quvchilarning xotirasini, nutqini, diqqatini, tafakkurini, dunyoqarashini rivojlantirish zarur. Murakkab konstruksiya va kelishishlarni bunday o‘quvchilar to‘liq o‘zlashtira olmasligi mumkin, chunki ularda aqliy rivojlanish darajasi past. Ba’zan siz ushbu konstruksiyalarni kiritishingiz mumkin, lekin faqat tanishish uchun. Integratsiyalashgan sinfda darslarni rejalashtirishda an’anaviy darslarga qo‘shimcha ravishda: ta’lim, tarbiya va rivojlanish, shuningdek, tuzatish maqsadi ham mavjud. Psixologlarning ta’kidlashicha, agar siz aqli zaif bolalarni diqqat bilan o‘rganib to‘g‘ri ta’lim bersangiz, ular moslashishga va zamonaviy jamiyatning uyg‘un qismiga aylanishga qodir. Shu bilan birga, imkoniyati cheklangan bolalarni o‘qitish imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maktab va maktab-internatlarida tashkil etish hozirgi zamon talablariga to‘liq javob beradi.

Imkoniyati cheklangan bolalarning asosiy toifalariga quyidagilar kiradi: 1. Eshitish qobiliyati buzilgan bolalar (kar, zaif eshitish, kech karlik); 2. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar (ko‘r, zaif ko‘rish); 3. Nutq buzilishi bo‘lgan bolalar (logopatlar); 4. Tayanch-harakat apparati faoliyati buzilgan bolalar; 5. Aqli zaif bolalar; 6. Xulq-atvori va muloqoti buzilgan bolalar; 7. Psixofizik rivojlanishining murakkab buzilishlari bo‘lgan, murakkab nuqsonlar deb ataladigan bolalar (ko‘r-kar, kar yoki aqli zaif bolalar). Imkoniyati cheklangan bolalarni hayotda o‘z o‘rnini topishi uchun albatta ular biror bir hunarni bilishi kerak. Zamonaviy dunyoda hayot internetsiz (aloqa,ish) mumkin emas va bu sohada to‘liq huquqli faoliyat uchun kompyuter texnologiyalarini bilish kerak.

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

Ixtisoslashtirilgan maktab va maktab internatlarida Texnologiya fanini o’rgatishning asosiy va yetakchi maqsadi - bu butun ta’lim jarayonini belgilaydigan kommunikativ maqsad. Hozirda imkoniyati cheklangan bolalarni normal rivojlanayotgan o’quvchilar bilan teng ravishda o’qitish tajribasi faol shakllantirilmoqda. Ushbu turdagi ta’lim amaliyoti har bir o’quvchining individualligini qabul qilish g’oyasiga asoslanadi, shuning uchun jarayon nogiron bolaning ehtiyojlarini qondiradigan tarzda tashkil etilishi kerak. Shu bois mazkur ishning maqsadi jismoniy imkoniyati cheklangan bolalarni o’quv jarayoniga jalb etish va ularning natijalarini yaxshilash uchun Texnologiya fanini o’rgatishning zamonaviy texnologiyalarini o’rganishdan iborat. Inklyuziv ta’lim darslarni rejalashtirish va tashkil etishda rioya qilinishi kerak bo’lgan maxsus didaktik tamoyillarga asoslanadi. Bir dars davomida barcha psixik jarayonlarni tuzatish mumkin emas. Darsda qaysi analizatorlar ko’proq qatnashishini mavzuning o’zi aniqlaydi. Tuzatish-rivojlantiruvchi vazifa juda aniq bo’lishi kerak. Umuman olganda, olimlarning hech biri tuzatish vazifasini batafsil, aniq shakllantirishni talab qilmaydi, chunki bu oson emas, lekin aniq tuzatish yo’nalishi hali ham yaxshi dars uchun zaruriy shartdir. Rivojlanish xususiyatlariga ko’ra individual yondashuv va qo’shimcha e’tiborga muhtoj bo’lgan har bir bola uchun vazifa bloklarini o’z ichiga olgan sinf uchun umumiy rejani tuzish joiz bo’lganligi sababli, buni shu tarzda qilish kerak. Shakllar boshqacha bo’lishi mumkin; asosiysi, dars jarayonida “sog’lom” bolalar sinfida bo’lgan individual bolaning faoliyati traektoriyasini aks ettirishdir. Imkoniyati cheklangan o’quvchilar uchun darslarda texnologiya fanining mazmuni asosan ikki xil shaklda o’rgatiladi. Birinchisi nazariy, ikkinchisi amaliy ma’lumotlarini o’z ichiga oladi, ularda amaliy faoliyatni o’zlashtirish bilan bog’liq bilim va ko’nikmalarni shakllantirish va rivojlantirish uchun o’qituvchi amaliy mashg’ulotda tayyorlanadigan buyumni amalda tayyorlab ko’rsatishi asos bo’ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Maxsus psixologiya/ L.Muminova O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi, Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat pedagogika univertseti. - Toshkent: Noshir, 2012, 2016. - 88 b. 4.
2. Ijtimoiy psixologiya o‘quv qo‘llanma. Nurjahan Ismoilova Dilbar Abdullayeva